

МЕДІАЦІЯ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ: ГЕНЕЗА, ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРИ ВИРІШЕННІ ЦИВІЛЬНИХ СПОРІВ

MEDIATION IN UKRAINE AND THE WORLD: GENESIS, LEGAL REGULATION AND EFFECTIVENESS IN CIVIL CASES

Пашкова К.І., студентка III курсу міжнародно-правового факультету

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Різні альтернативні методи врегулювання конфліктів існували давно, але АDR як формальний прийом та загальноприйнята юридична практика з'явилися в 1970-х роках. Протягом останніх кількох років спостерігається збільшення використання методів АDR. Незважаючи на те, що медіація натеper є однією з найпопулярніших форм АDR, більшості пострадянських держав, Україні також, усе ще потрібно розвивати процес її практичного застосування. Очевидно, що медіація з її численними перевагами повинна бути впроваджена в українську правову систему, хоча б тому, що вже зроблено кілька спроб закріпити інститут медіації в національному українському законодавстві.

Такі чинники, як процес демократизації та кількісне скорочення держав з авторитарним режимом, привели до розширення сфери та популярності посередницької діяльності. Було встановлено, що медіація виникла із практики, а акти, що її формалізували, з'явилися набагато пізніше, переважно наприкінці ХХ століття. Автор зосереджує увагу на внутрішньому законодавстві країн англо-американських та романо-германських правових систем, а також на міжнародних актах у галузі медіації.

Стаття пропонує аналіз статистики використання медіації, а також шляхи впровадження медіації в українське правове поле (зокрема, аналіз законопроекту 2020 року). Зазначається, що актуальність законодавчого впровадження медіації зросла після ратифікації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2014 році. Автор зосереджує увагу на необхідності всебічної реформи законодавства в цій галузі. Акцент робиться на важливості та необхідності прописувати конкретні правила конфіденційності в разі медіації, вимоги до кваліфікації медіатора. Варто передбачити безкоштовну процедуру медіації. Тема цієї статті формує підґрунтя для подальших наукових досліджень.

Ключові слова: АDR, медіація, цивільні спори, ефективність медіації, правове регулювання.

Various alternative methods of conflict resolution existed long time ago, but АDR as a formal technique and mutually accepted legal practice emerged in 1970's. There has been a rapid increase of using АDR methods over the past few years. Despite the fact that mediation is currently one of the most popular forms of АDR, the majority of the post-Soviet states, including Ukraine, still need to develop the process of its practical application. It is obvious that mediation with its numerous advantages should be introduced into the Ukrainian legal system, though only several attempts have been made to enroot the institution of mediation into our national Ukrainian legislation.

Such factors as the process of democratization and the quantitative reduction in states with authoritarian regime have led to the expansion of scope and popularity of mediation. There has been determined that mediation originated from practice, and the acts that formalized it appeared much later, mainly in the late 20th century. The author focuses attention on the domestic legislation in countries with the common law and civil law systems, as well as on the international acts in the field of mediation.

The article offers the analysis on statistics on the mediation use, as well as the ways to introduce mediation into the Ukrainian legal field (including the analysis of the draft law of 2020). It is pointed out that the urgency of implementation of mediation has increased after the ratification of the Association Agreement between Ukraine and the EU in 2014. The author focuses on the need for comprehensive law reform in this area. The emphasis is placed on the importance and necessity to prescribe specific rules of confidentiality in mediation, requirements for the qualification of the mediator. Free mediation procedure should be provided. The subject of this article forms the ground for further scientific research.

Key words: АDR, mediation, civil cases, effectiveness of mediation, legal regulation.

Вступ. 60–70-ті рр. ХХ ст. відзначилися заснуванням М. Кашпеллетті та Б. Гартом усесвітнього руху «Доступ до правосуддя», який зосереджував увагу на питанні покращення доступу до правосуддя шляхом формування альтернативи судовій формі захисту [1]. Методи альтернативного вирішення спорів (alternative dispute resolution (далі – АDR)), серед яких важливе місце посідає медіація, уже давно стали частиною правової культури держав світу. На АDR покладено розв'язання таких проблем, як перенавантаження судової влади, негнучкість судового провадження, формалізованість процесу. Тоді як США, Канада, Австрія чи, наприклад, Нідерланди досить тривалий час використовують медіацію для вирішення цивільних справ, в Україні, як і в більшості пострадянських країн, цей інститут усе ще не має належного правового регулювання. Утім, вплив потужних глобалізаційних процесів, що зумовлюють уніфікацію права, а також шлях України до євроінтеграції зумовлюють необхідність гармонізації українського законодавства із законодавством розвинутих країн світу.

Необхідність у законодавчому регулюванні інституту медіації набула ще більшої актуальності після ратифікації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом від 16 вересня 2014 р. Крім цього, запровадження медіації в Україні передбачено планом дій щодо підвищення позиції України в рейтингу Світового банку

«Ведення бізнесу» («Doing Business»), затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 4 грудня 2019 р. № 1413. Водночас Міністром юстиції України 7 серпня 2019 р. підписано від імені України Конвенцію Організації Об'єднаних Націй про Міжнародні угоди щодо врегулювання спорів за результатами медіації (Сінгапурська конвенція про медіацію) [2, с. 4].

У цьому сенсі створення Верховною Радою України правового поля для діяльності медіаторів у вигляді проекту закону України «Про медіацію» від 4 червня 2020 р. було радше початком розв'язання проблеми, аніж її вирішенням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти даної проблематики неодноразово привертала увагу як українських, так і закордонних учених, а саме: М. Дяковича, С. Запари, Г. Гончарової, Н. Бондаренко-Зелінської, В. Комарова, Д. Кушерець, С. Кузьменко, Н. Мазаракі, Ю. Притики, Н. Турман, В. Резнікова, Т. Цувіної; Х. Бесемера, Е. Борисова, М.-Л. Гі (Marie-Lawrence Hi), С. Загайнова, С. Калашнікової, С. Кулака, В. Лісціна, Ж. Міріманоффа (Jean A. Mirimanoff), І. Панова, Е. Рунессона (Eric M. Runesson), Ц. Шамлікашвілі, В. Яркова й інших. Попри очевидну актуальність, у вітчизняній правовій науці ця проблематика комплексно не опрацьована. Отже, доктрина стосовно ефективності медіації в цивільних справах потребує подальших наукових пошуків.

Метою і завданням цієї статті є дослідження появи цього інституту у світовій та українській практиці; аналіз моделей медіації у країнах, де цей інститут успішно функціонує, а також розгляд результатів дослідження ефективності медіації в цивільних справах.

Виклад основного матеріалу. Коли говоримо про генезу інституту медіації, варто наголосити, що помилковим є твердження про появу медіації (так само, як і інших методів ADR) наприкінці XX ст. Насправді минуле століття відзначилося лише законодавчим закріпленням цього інституту. Таке офіційне визнання, на думку В. Конусової, лише активувало їхній розвиток, проте і до ухвалення відповідних нормативно-правових актів вони застосовувалися [1, с. 25].

Зрозуміло, що періодизація історії зародження медіації у світі має умовний характер, адже цей інститут було сприйнято кожною країною по-різному. Я. Любченко виокремлює такі етапи:

1. Для першого етапу характерне превалювання суспільних (додержавних) способів вирішення конфліктів та спорів, що зумовлено, по-перше, відсутністю (слабкістю) органів управління, по-друге, впливом релігії, ідеології тощо.

2. Для другого етапу характерне переважне вирішення спорів у межах гільдій, корпорацій. У судах багатьох європейських держав (зокрема, в Англії) у XII–XIV ст. регулярно проводилися так звані *dies amoni* (дні примирення). Ці дні суди цілком присвячували заходам щодо примирення сторін.

3. Характерною рисою третього етапу є зміцнення суверенного права держав самостійно визначати процедури та механізми вирішення правових спорів, розширення сфери державного судочинства, посилення впливу держави на практику застосування ADR шляхом регулювання відповідних відносин.

4. Четвертий етап відзначається збільшенням кількості авторитарних держав, централізацією державного управління, що призвели до зростання ADR у приватноправовій сфері, установленням пріоритету державного судочинства й окресленням сфери, де можливе застосування ADR.

5. П'ятий етап триває й досі. Для більшості країн він розпочався із 90-х рр. XX ст. Демократизація країн, зменшення кількості авторитарних держав стали ключовим чинником розширення сфери застосування медіації. Суттєво зросло навантаження на суди, що спричинило необхідність удосконалення судової системи й оптимізації процедури врегулювання спорів. Однак суди виявилися не готовими впоратися з обсягом суперечок, що збільшувався. Ці чинники сприяли зростанню інтересу до використання недержавних процедур врегулювання спорів [2, с. 206–207].

Отже, на початку XXI ст. політика держав Європейського Союзу, окремих держав Європи та держав англосаксонської правової системи спрямована на зменшення кількості цивільних спорів, що вирішуються за допомогою судової системи. Для стимулювання сторін до самостійного залагодження цивільних спорів у всіх державах Європейського Союзу, окремих державах римської правової системи та державах англосаксонської правової системи на законодавчому рівні було встановлено обов'язок сторін спробувати мирно врегулювати спір, перш ніж передати його до суду, тобто пройти процедуру медіації.

Батьківщиною медіації вважають США, а саме Гарвардську школу, яка в 70–80-х рр. XX ст. активно вивчала це явище. Паундська конференція 1976 р., на якій розглядалися причини невдоволення населення США адмініструванням судової системи, уважається відправною точкою руху за альтернативне вирішення спорів. Ще однією ваговою подією для становлення медіації й ADR загалом у США була доповідь професора Ф. Сандера, який представив ідею «будинку правосуддя з багатьма

дверима». У такому суді спеціальний службовець попередньо переглядав би позови, що надійшли до суду, і пропонував би сторонам обрати з безлічі варіантів такий метод вирішення спорів, який найповніше задовольняв би їхні потреби в конкретному спорі.

У 2001 р. був розроблений і ухвалений Уніфікований закон США «Про медіацію». На початку XXI ст. у США вже існувала серйозна законодавча база для медіації, діяли сотні організацій, що надавали послуги ADR, практикували тисячі професійних медіаторів. У всіх без винятку штатах були засновані програми судової медіації, які передбачали цілий набір моделей медіації – від добровільної до суворо обов'язкової [3, с. 227]. У США більше ніж 250 правил конфіденційності та привілеїв, що діють у різних штатах, визначають питання про те, яка саме інформація може бути розкрита у процесі медіації без побоювання її подальшого поширення. Із цією метою був розроблений Типовий закон про медіацію (The Uniform Mediation Act). Акт також розкриває низку умов, за яких конфіденційність неможлива (привілеї про конфіденційність не поширюються на інформацію, яка є відкритою для ознайомлення на підставі закону тощо). Локальні акти штатів США встановлюють право суду призначити до посередництва будь-яку цивільну справу або її частину, якщо це не зачіпає конституційних прав особи. Справу також може бути підібрано для медіації за згодою сторін та за погодженням із судом чи за клопотанням однієї сторони із повідомленням протилежної сторони.

За даними Федеральної служби посередництва та примирення США (FMCS), у 2018 р. 86,2% спорів, де використовували медіацію, було вдало вирішено [4].

Паралельно освоєння медіації відбувалося в Англії й Австралії. З урахуванням цієї обставини, можна зробити висновок, що батьківщиною медіації стали країни англосаксонської правової системи. Цьому можна знайти логічне пояснення. Значна кількість судових справ і тривалий їх розгляд призвели до необхідності розвантажити діяльність судів.

У Великобританії питання досудового врегулювання цивільних спорів було вирішено за допомогою протоколів попередніх дій – це документи, затверджені старшим суддею Англії й Уельсу, що є додатками до Правил цивільного процесу, де викладені кроки, учинення яких суд зазвичай чекає від сторін до початку слухання конкретних видів цивільних спорів. Станом на 2020 р. в Англії й Уельсі діють 14 протоколів попередніх дій, серед яких: протокол попередніх дій щодо боргових зобов'язань; щодо вирішення клінічних спорів; щодо спорів через ДТП із невеликою ціною; щодо професійної недбалості; із претензій за кредитними зобов'язаннями, забезпеченими іпотекою; щодо спорів через професійну недбалість; зі спорів щодо розповсюдження недостовірної інформації; зі спорів у сфері будівництва та проектування тощо. Коли категорія спору підпадає під дію протоколу попередніх дій, сторони повинні в обов'язковому порядку виконати його вимоги до початку подання позову [5, с. 87].

Дослідження Центру ефективного вирішення спорів (CEDR) 2018 р. демонструють, що з 1990 р. (фактично відправної точки застосування медіації в цивільних та комерційних спорах) загальна вартість кейсів, у яких використовували медіацію в Англії й Уельсі, наближається до 110 млрд фунтів стерлінгів. Досягнувши попереднього вирішення справ, які інакше проходили б через судовий процес, медіація дозволяє заощадити бізнесу приблизно 3 млрд фунтів стерлінгів на рік, які було б витрачено для оплати часу менеджерів, пошкоджених відносин, через втрату продуктивності й оплати юридичних послуг [6].

Велика Британія навмисно не пішла американським шляхом, а відмовилася від обов'язкової судової медіації та від ухвалення загального законодавства про медіацію, віддала перевагу саморегулюючим механізмам і гнучкому

регулюванню у традиціях прецедентного права. Форма та процедура цього виду ADR, зокрема й професійні вимоги до медіаторів, цілком регулюються приватним сектором [2, с. 68].

Рада Європи торкається проблематики ADR у низці рекомендацій, серед яких найбільш значущими для сфери цивільного судочинства є: Рекомендація № R (81) 7 від 14 травня 1981 р. щодо заходів, що полегшують доступ до правосуддя, Рекомендація № R (86) 12 від 16 вересня 1986 р. щодо заходів із попередження і зменшення надмірного робочого навантаження в судах; Рекомендація Res (98) 1 щодо медіації в сімейних справах від 21 січня 1998 р., Рекомендація Res (2002) 10 від 18 вересня 2002 р. щодо медіації в цивільних справах тощо. Особливо варто відзначити підготовлену Комісією Європейського Співтовариства у Брюсселі «Зелену книгу з альтернативного вирішення спорів у цивільних та комерційних справах» (2002 р.), яка мала на меті вивчення й узагальнення національних практик ADR для вироблення загальних стандартів у цій сфері [7, с. 21].

Важливим кроком на міжнародному рівні стало ухвалення у 2002 р. Комісією ООН з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ) Типового закону «Про міжнародну комерційну підготовчу процедуру». Ним регулюються основні принципи процедури медіації у випадках, коли сторони є резидентами різних країн (міжнародна медіація).

Для впровадження інституту медіації у практику країн – учасниць Європейського Союзу 21 травня 2008 р. ухвалено Директиву 2008/52/ЄС Європейського парламенту «Щодо окремих аспектів медіації в цивільних і комерційних спорах». На виконання цієї директиви в державах Європейського Союзу з романо-германською правовою системою були ухвалені окремі закони з питань досудового та судового посередництва.

Так, у Німеччині 26 липня 2012 р. ухвалений Закон «Про посередництво» (Mediationsgesetz). Закон сприяє мирному врегулюванню спору шляхом включення різноманітних стимулів для сторін у Цивільний процесуальний кодекс (далі – ЦПК) Німеччини. Одним із таких стимулів є положення ЦПК, згідно з яким, коли сторони подають позов, вони повинні вказати, чи намагалися вони вирішити спір за допомогою посередництва, якщо так, то які об'єктивні причини існували для відмови від цього. Успішне посередництво завершується укладенням угоди між сторонами, яка може бути завірена посередником-адвокатом або нотаріусом, у результаті чого набуває статусу виконавчого документа (§ 796 (а) ЦПК Німеччини) [8]. Законодавство Німеччини також покладає на медіатора обов'язок забезпечення проходження навчання та підвищення кваліфікації. Навчання повинно охоплювати отримання знань про основи медіації, структуру та рамкові умови процедури медіації, навички ведення переговорів та комунікації, навички вирішення конфлікту, отримання знань із законодавства про медіацію, практичні тренінги, рольові ігри, спостереження. Після підвищення кваліфікації є вимога впродовж 4-х років отримати ще 40 годин навчання та впродовж перших 2-х років провести 4 окремі супервізії.

Так само у ст. 197 ЦПК Швейцарії встановлено обов'язок сторін пройти процедуру примирення до моменту звернення до суду [9]. Досудовому врегулюванню спорів присвячено титул 1 «Спроба примирення» ч. 2 ЦПК. Процесуальним законом Швейцарії чітко визначені випадки, коли процедура примирення може не проводитися: у межах спрощеної процедури; під час встановлення цивільного статусу особи; у провадженнях, що пов'язані з дітьми, якщо один із батьків просив втрутитися орган захисту дітей до провадження в суді; у разі розірвання шлюбу, а також у деяких інших [13, с. 83–84].

Як у Франції, так і в Бельгії, медіація «виросла» із практики. Законодавчі акти, що її формалізують і легалізують, з'явилися пізніше. У Франції таким став Закон від 4 січня 1993 р., розвинутий Законом від 23 червня 1999 р., а в Бельгії – Закон від 10 лютого 1994 р., який також доповнив КПК країни й низку підзаконних актів [10, с. 167]. У Франції послуги медіації надають громадські організації, а медіатори мають бути акредитовані прокурором, після чого можуть укласти контракт із Міністерством юстиції Франції щодо надання послуг медіації. Вони є безкоштовними для учасників процесу й оплачуються з державного бюджету [11].

У Китаї, Угорщині, Кореї передбачена можливість державного примусу до виконання угоди, досягнутої в рамках медіації, а також державний нагляд за її законністю. 1 лютого 2019 р. Китайська міжнародна комісія з економічного та торгового арбітражу (СІЕТАС) опублікувала статистику використання медіації й арбітражу за 2018 р. За результатами дослідження, процедура медіації або міжнародного арбітражу за допомогою медіатора набула більшої популярності порівняно з попереднім роком на 28,89%, що свідчить про ефективність [12].

Японія – це країна, громадяни якої використовують медіацію частіше за звернення до суду. Тут пріоритет завжди надавався ADR. У Японії існує спеціальний закон – Закон про цивільне примирення, що регламентує процес проведення медіації, а також встановлює вимоги до професійних якостей медіатора. Під час вирішення деяких спорів (наприклад тих, що виникають із сімейних, земельних чи житлових відносин) проведення медіації є обов'язковим. Крім того, особливістю цивільного процесу Японії є поширеність різних видів мирових угод, тому діяльність суду спрямована здебільшого не на вирішення справи по суті, а на примирення сторін [13, с. 178].

Інститут медіації в Україні має своє конституційне підґрунтя. У ч. 5 ст. 55 Конституції України зазначено: «Кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань» [14]. Окрім цього, основи запровадження медіації в цивільних спорах передбачені ч. 7 ст. 49 ЦПК України, де закріплено можливість сторін укласти мирову угоду на будь-якій стадії судового процесу. Вимоги до такої угоди визначені у ст. 207 цього ж Кодексу [15].

Перший досвід упровадження медіації в Україні пов'язаний із 1995–1997 рр. Метою було дослідження того, чим може функціонувати цей інститут в Україні та який чином. 1997 р. ознаменувався першим використанням медіації в цивільному провадженні в Одесі; було розпочато роботу над проектами законів «Про медіацію (примирення)» та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо процедури медіації (примирення)» (2006–2007 рр.). Ці документи були винесені на громадське обговорення, однак далі справа не рушила. У 2008 р. з'являється Український центр медіації, що готує медіаторів.

У 2010 р. розроблено проект закону «Про медіацію», у якому було визначено правовий статус медіаторів, їх об'єднань, можливість застосовувати медіацію не лише на пропозицію суду, а і як позасудовий метод вирішення спорів. Але даний проект не цілком відповідав вимогам Директиви 2008/52/ЄС «Щодо окремих аспектів медіації в цивільних і комерційних спорах» через широко визначений предмет медіації. Предметом медіації, відповідно до цього законопроект, були спори, що виникають із цивільних, господарських, трудових, сімейних та інших правовідносин приватного права. Суспільні відносини, що регулюються трудовим і сімейним правом, перебувають на перетині сфер приватного і публічного правового регулювання, тоді як ч. 2 ст. 5 Директиви окреслює застосування посередництва «без шкоди для будь-якого національного законодавства, що передбачає обов'язкове використання

посередництва, за умови, що таке законодавство не перешкоджає сторонам здійснювати їхнє право звернення до судової системи».

У межах програми Ради Європи «Прозорість та ефективність судової системи» чотири пілотні суди мали можливість продемонструвати застосування медіації на практиці. За результатами, з 5 липня 2010 р. по 15 листопада 2010 р. 83 справи були передані на медіацію, у 50 справах медіація відбулася, у 36 справах медіація закінчилась успішно, у 33 справах було укладено медіаційні угоди [11].

Подібні законопроекти було зареєстровано і у 2011, 2013 рр. [16, с. 49], та знову безуспішно.

Після ратифікації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом від 16 вересня 2014 р. питання про законодавче регулювання інституту медіації стало ще актуальнішим. Про це свідчить взяття 3 листопада 2016 р. Верховною Радою України за основу проекту закону України «Про медіацію» № 3665 у першому читанні. Друге читання цього проекту закону було невтішим: для мінімально необхідної для ухвалення законопроекту кількості «за» (226) не вистачило чотирьох голосів.

Проект закону «Про медіацію» № 3504 від 4 червня 2020 р., яким передбачається, зокрема: проведення медіації як до початку, так і під час судового розгляду або виконання рішення суду; застосування процедури медіації в будь-яких конфліктах (спорах), які виникають із цивільних, сімейних, трудових, господарських, адміністративних правовідносин, а також у кримінальних провадженнях під час укладення угод про примирення між потерпілим та підозрюваним, обвинуваченим та в інших сферах суспільних відносин; проведення медіації за взаємною згодою сторін; можливість набуття статусу медіатора будь-якою фізичною особою, яка має вищу освіту та пройшла базову підготовку у сфері медіації в Україні або за її межами, мав успіх. 15 липня 2020 р. Верховна Рада України (далі – ВРУ) прийняла за основу даний проект закону в першому читанні. Прикінцевими та перехідними положеннями законопроекту також запропоновано встановити право суду оголосити перерву в підготовчому засіданні в разі, якщо сторони вирішили провести позасудове врегулювання спору шляхом медіації, право суду зупинити провадження у справі в разі звернення обох сторін із клопотанням про зупинення провадження у справі у зв'язку із проведенням медіації, строк такого зупинення та можливість зупинити провадження у справі на стадії її розгляду по суті (ст. ст. 197, 198, 210, 252, 253 ЦПК та ін. кодексів). Одночасно пропонується внести зміни до Господарського процесуального кодексу України, Закону України «Про судовий збір», якими передбачити, що в разі успішного проведення медіації щодо спору, який є предметом розгляду суду, відповідній стороні судового провадження судом буде повернуто 60% сплаченого судового збору [17, с. 2].

Водночас варто зазначити, що проект не позбавлений недоліків. До них, зокрема, можна віднести відсутність визначення статусу медіаторів, які пройшли навчання до моменту набуття законом чинності, а також роз'яснень щодо об'єднань медіаторів; не конкретизована відповідальність медіаторів. Нині законопроект № 3504 очікує на своє доопрацювання та розгляд на другому читанні ВРУ.

Найважливішим питанням дотепер залишається визначення вітчизняної моделі медіації. На думку

Т. Цувіної, що здається нам слушною, у національному правопорядку доцільніше обрати модель добровільної присудової медіації для всіх категорій справ, за якої проведення такої процедури можливе лише за наявності згоди сторін безвідносно до категорії справи. Водночас варто передбачити інститут судді-медіатора, тобто обрати таку модель присудової медіації, за якої медіатором виступає спеціально акредитований суддя-медіатор того суду, у якому розглядається справа, однак не той суддя, що розглядає справу. Варто закріпити, що в разі, коли сторони бажають скористатися процедурою присудової медіації, суддя, що розглядає справу, зупиняє провадження у справі та передає справу іншому, обраному сторонами судді-медіатору [18, с. 199].

Варто зазначити, що нині в наукових колах триває дискусія щодо концепцій впровадження медіації в національну правову систему України, які докладніше розглядала у своїх працях вітчизняна науковиця Н. Бондаренко-Зелінська [19]. Домінують такі концепції: відповідно до першої, медіація повинна стати складовим елементом процесуальної процедури. Цю ідею впроваджувала в життя програма «Прозорість та ефективність судової системи України»; друга концепція наголошує на тому, що медіація повинна бути автономним способом вирішення правових спорів, і, за прикладом третейського судочинства, функціонувати паралельно із судовим процесом, а в ідеалі – передувати йому. Такий задум покладено в основу діяльності медіаторних груп, які вже функціонують на території України.

Висновки. Отже, медіація в Україні як спосіб вирішення цивільних спорів створить умови для пошуку життєздатних, сталих та загальноприйнятних рішень. Доцільність впровадження інституту медіації у вітчизняній правовій системі базується на позитивних результатах практики застосування медіації в багатьох країнах світу, що є показником ефективності. Крім того, це відповідає тим позиціям України щодо гармонізації національного законодавства із законодавством Європейського Союзу, оскільки питанню процедур примирення присвячено низку рекомендацій і рішень Ради Європи. Варто зазначити, що впровадження медіації не обмежує поширення юрисдикції судів (ст. 124 Конституції України); права на судовий захист (ст. 55 Конституції України) та права на справедливий суд (ст. 6 Європейської конвенції з прав людини).

Переваги інституту медіації для сучасного українського суспільства важко переоцінити: це заощадження часу і коштів, а також розвантаження судової гілки влади; добровільність, посередницький характер; гнучкість та індивідуальний підхід до кожного спору. Звісно, судовий спосіб вирішення спорів завжди буде актуальним та необхідним, утім, поширення застосування медіації стане проявом ціннісних орієнтирів правової держави як такої.

На нашу думку, Україна потребує системного реформування законодавства, а не фрагментарного ухвалення закону в цій сфері. Українська модель медіації має враховувати досвід зарубіжжя: конкретизацію правил конфіденційності; залучення до медіації; вимоги до кваліфікації медіатора; відповідальності медіаторів, а також можливість безкоштовної процедури медіації. Тільки такий підхід буде запорукою ефективного функціонування інституту медіації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конусова В. Негосударственные процедуры урегулирования гражданско-правовых споров : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Астана, 2010. 29 с.
2. Любченко Я. Альтернативні способи вирішення правових спорів : теоретико-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Харків, 2018. 249 с.
3. Кисельова Т. Правове регулювання відносин із надання послуг медіації у зарубіжних країнах. *Право України*. 2011. № 11–12. С. 225–236.
4. FMCS Annual Report, 2019. *Federal Mediation and Conciliation Service* : вебсайт. URL: <https://www.fmcs.gov/wp-content/uploads/2019/08/2018-FMCS-Annual-Report.pdf> (дата звернення: 01.12.2020).

5. Порівняльний цивільний процес : навчально-методичний посібник / Т. Заварза та ін. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2018. 156 с.
6. The 8th CEDR Mediation Audit, 2019. *Centre for effective dispute resolution* : вебсайт. URL: https://www.cedr.com/wp-content/uploads/2019/10/The_Eighth_Mediation_Audit_2018.pdf (дата звернення: 01.12.2020).
7. Ткачук О. Альтернативне вирішення спорів як форма захисту цивільних прав, свобод та інтересів. *Проблеми законності*. 2016. Вип. 133. С. 20–31.
8. Zivilprozessordnung. *Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz* : вебсайт. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/> (дата звернення: 01.12.2020).
9. Swiss Civil Procedure Code. *The federal Council. The portal of the Swiss government* : вебсайт. URL: <https://www.admin.ch/opc/en/classified-compilation/20061121/index.html> (дата звернення: 01.12.2020).
10. Туманянц А. Медіація в сучасній європейській практиці : досвід Франції та Бельгії. *Проблеми законності* : республіканський між-відомчий науковий збірник. Харків, 2007. Вип. 90. С. 166–170.
11. Курс цивільного процесу : підручник / В. Комаров та ін. ; за ред. В. Комарова. Харків, 2011. 1352 с.
12. CIETAC Index 2019. *China international economic and trade arbitration commission* : вебсайт. URL: <http://www.cietac.org.cn/index.php?m=Article&a=show&id=15804> (дата звернення: 01.12.2020).
13. Русакова Е. Гражданский процесс и гражданское законодательство в странах Азиатско-Тихоокеанского региона : монография. Москва : РУДН, 2015. 345 с.
14. Конституція України (ред. від 1 січня 2020 р.). *Законодавство України. Офіційний вебпортал парламенту України* : вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 01.12.2020).
15. Цивільний процесуальний кодекс України (ред. від 15 грудня 2017 р.). *Законодавство України. Офіційний вебпортал парламенту України* : вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 01.12.2020).
16. Мотиль В. Стан та перспективи правового регулювання медіації в Україні. *Юридична Україна*. 2014. № 11. С. 46–52.
17. Висновок Комітету з питань правової політики ВРУ від 1 липня 2020 р. щодо основи проєкту ЗУ «Про медіацію» № 3504 від 4 червня 2020 р. *Офіційний портал Верховної Ради України* : вебсайт. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=69023&pf35401=531202> (дата звернення: 01.12.2020).
18. Цувіна Т. Впровадження інституту присудової медіації як перспективний напрямок реформування цивільного процесуального законодавства України. *Україна на шляху до Європи : реформа цивільного процесуального законодавства* : збірник матеріалів доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 2017. С. 195–200.
19. Бондаренко-Зелінська Н. До питання про примирення сторін в цивільному процесі. *Десяті осінні юридичні читання* : збірник матеріалів доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції, м. Хмельницький, 18–19 листопада : у 4-х ч. Хмельницький : Видавництво Хмельницького університету управління та права, 2011. Ч. 3. С. 32–34.